

ข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๗
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชั้น จุฬอาภิธรรมมิกะโท

สอบวันอาทิตย์ที่ ๑๕ ธันวาคม พ. ศ. ๒๕๖๗

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ ๑๐ ข้อ

รวม ๑๐๐ คะแนน

เวลา ๔ ชม.

๑. ก. ให้แสดงมาติกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย ?
ข. นามเดปญฺชาส คือสภาวะธรรม ๕๓ นั้น ได้แก่อะไร ? ให้แสดงประเภทของเวทนาโดยนัยทั้ง ๒ ด้วย ?
๒. ก. ให้แสดงการจำแนกสเหตุกจิต โดยเหตุ ?
ข. เมื่อจำแนกจิตโดยเหตุ ๖ แล้ว มีแต่เหตุกจิต เอกเหตุกจิต ทวิเหตุกจิต ตติเหตุกจิต ส่วนจตุเหตุกจิต ปัญจเหตุกจิต ฉเหตุกจิต นั้นไม่มี ที่เป็นเช่นนั้นเพราะเหตุใด ?
๓. ก. จิตที่ทำหน้าที่มากที่สุดมีกี่ดวง ? คืออะไรบ้าง ? ทำหน้าที่กี่ย่าง ? คืออะไร ?
ข. เจตสิกที่ทำหน้าที่มากที่สุดมีกี่ดวง ? คืออะไรบ้าง ? ทำหน้าที่กี่ย่าง ? คืออะไร ?
ค. จงแสดงฐานพิสดารว่ามีเท่าไร ? คืออะไร ? พร้อมหลักฐานบาลี ?
๔. ก. จงแปลคาถาต่อไปนี้
๑. เอกทวาริกจิตตานิ	ปญฺจนทวาริกานิ จ
ฉทวาริกวิมุตตานิ	วิมุตตานิ จ สพฺพลา ฯ
๒. ฉตฺตีสติ ตถา ติณิ	เอกตฺตีส ยถากมฺ
ทสธา นวธา เจติ	ปญฺจธา ปริทีปเย ฯ
- ข. จิตที่รับอารมณ์แน่นอนมีกี่ดวง ? กี่ประเภท ? อะไรบ้าง ?
๕. ก. คำว่า วัตถุ ในวัตถุสังคหะนี้ หมายความว่าอย่างไร ? วัตถุมีกี่ย่าง ? คืออะไรบ้าง ?
จงแสดงมาพร้อมองค์กรธรรม ?
ข. จงแปลคาถาดังต่อไปนี้
ฉวตฺถุ นิสฺสิตา กาเม	สตต รูป จตฺตพฺพิธา
ติวตฺถุ นิสฺสิตารูเป	ธาตฺเวกานิ สฺสิตา มตา ฯ
๖. ก. ปริจเจทที่ ๗ เรียกว่าอะไร ? หมายความว่าอะไร ? มีธรรมอยู่เท่าไร ? อะไรบ้าง ?
ข. วัตถุธรรม หมายความว่าอะไร ? มีเท่าไร ? คืออะไรบ้าง ?
๗. ในอภุศลสังคหะ มีธรรมอยู่กี่หมวด ? คืออะไรบ้าง ? เมื่อว่าโดยประเภทแล้ว มีเท่าไร ? จงแสดงคั่นละ ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์กรธรรม ?
๘. ก. จงแสดงจิตที่ไม่ได้องค์ฌาน องค์มรรค อินทรีย์ และ พละ มาให้ดู ?
ข. ธรรมที่เป็น ปฏิปักษ์ต่อ องค์ฌาน นั้น คืออะไร ? ให้แสดงมาโดยเฉพาะ ๆ ?
๙. ก. คำว่า สติปัฏฐาน มีความหมายว่าอย่างไร ? แสดงวจันตเถว่าอย่างไร ? และอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งการกำหนดของสติมีเท่าไร ? คืออะไร ? จงอธิบาย ?
ข. แสดงเหตุผลที่วิริยะดวงเดียว เป็นสัมมปธานทั้ง ๔ ได้ ?
๑๐. ก. จงแสดงชั้น ๕ พร้อม องค์ธรรม ?
ข. ให้แสดงอริยสัจจะ ๔ พร้อมทั้ง ความหมาย และ องค์ธรรม ?

ฝ่ายหลักสูตรและการสอน อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้อสอบสัมภาษณ์พระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๗
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชั้น จุฬอาภิธรรมมิกะโท

สอบวันจันทร์ที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๗

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจยสังคหะ

๕ ข้อ

๒๕ คะแนน เวลา

๑๕

นาที

๑. มาติกาทั้ง ๖ และคำปฎิญาณนั้น แสดงว่าอย่างไร ? ให้แปลมาด้วย ?

ตอบ คาถาแสดงมาติกาทั้ง ๖ และคำปฎิญาณ

๑. สมပ္ยุตตา ยถาโยคํ	เตปญฺชชาส สภาวโต
จิตตเจตสิกภา รมมา	เตสนทานิ ยถารหํ
๒. เวทนาเหตุโต กิจจ-	ทวาราลมพนวตฺถโต
จิตตูปาททสเนว	สงคฺโท นาม นียเต

สภาวธรรม ๕๓ คือ จิตและเจตสิก ชื่อว่า นามเตปญฺชชาส ว่าโดยลักษณะของตน ๆ ประกอบด้วย
เอกุปปาทตา เป็นต้น ตามที่ประกอบได้ ดังแสดงแล้ว โดยพิสดาร (ในปริจเฉทที่ ๒)

บัดนี้ ข้าพเจ้าจะแสดงปกิณณกสังคหะ ของจิตและเจตสิก ว่าด้วยอำนาจแห่งการเกิดขึ้นของจิต
โดยประเภทแห่ง เวทนา เหตุ กิจจ ทวาร อารมณฺ และวัตถุ ตามสมควร

๒. ก. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้

สุขํ ทุกขมุเปกขาติ	ติวิธา ตตฺถ เวทนา
โสมนสฺสํ โทมนสฺส-	มิตฺติ เกเทน ปญฺจธา

ข. คำว่า เหตุ หมายความว่าอย่างไร ? ผลที่เกิดจากเหตุนั้น ได้แก่อะไร ?

ตอบ ก. คาถานี้แปลความว่า

ในเวทนาสังคหะนั้น ว่าโดยอาร์มณฺณานุลักษณะ คือ ลักษณะแห่งการเสวยอาร์มณฺแล้ว มีเวทนา
๓ อย่าง คือ ๑. สุขเวทนา ๒. ทุกขเวทนา ๓. อุเบกขาเวทนา ว่าโดยอินทริยเภท คือ ประเภทแห่งอินทริย์
แล้ว มีเวทนา ๕ อย่าง คือ ๑. สุขเวทนา ๒. ทุกขเวทนา ๓. โสมนัสเวทนา ๔. โทมนัสเวทนา ๕. อุเบกขา
เวทนา

ข. คำว่า เหตุ หมายความว่า เป็นธรรมที่ให้เกิดขึ้น และให้ผลธรรมนั้นตั้งมั่นในอาร์มณฺและให้เจริญขึ้นได้
ผลที่เกิดจากเหตุนี้ ได้แก่ กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ที่เป็นกุศลบ้าง อกุศลบ้าง อพยากตะบ้าง

๓. อาร์มณฺ มีเท่าไร ? คืออะไร ? จงแสดงพร้อมทั้งองค์ธรรม ?

ตอบ อาร์มณฺมี ๖ คือ

๑. รูปอาร์มณฺ องค์ธรรมได้แก่ สีต่าง ๆ
๒. สัททอาร์มณฺ องค์ธรรมได้แก่ เสียงต่าง ๆ
๓. คันธอาร์มณฺ องค์ธรรมได้แก่ กลิ่นต่าง ๆ
๔. รสอาร์มณฺ องค์ธรรมได้แก่ รสต่าง ๆ
๕. โผฏฐัพพอาร์มณฺ องค์ธรรมได้แก่ เย็น ร้อน อ่อน แข็ง หย่อน ตึง
๖. ธรรมอาร์มณฺ องค์ธรรมได้แก่ จิต เจตสิก ปสาทรูป ๕ สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน บัญญัติ

๔. กิเลส มีกี่ชนิด ? คืออะไรบ้าง ? และจงแสดงการประหาณกิเลสทั้งหมดโดย ศील สมาธิ ปัญญา ?

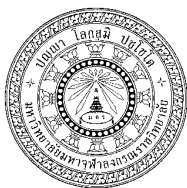
ตอบ กิเลสมี ๓ ชนิด คือ อนุสัยกิเลส ปริยฐานกิเลส วิตักกมกิเลส
แสดงการประหารกิเลสโดย ศีล สมาธิ ปัญญา ดังนี้
๑. ศีลกุศล สามารถประหาร วิตักกมกิเลสได้
๒. สมาธิกุศล สามารถประหาร ปริยฐานกิเลสได้
๓. ปัญญาในมรรค สามารถประหาร อนุสัยกิเลสได้

๕. จงตอบคำถามดังต่อไปนี้

- ก. สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ เป็นชั้นอะไรได้บ้าง ?
- ข. หทัยวัตถุ เป็นอายตนะอะไร ?
- ค. อเหตุกกริยาจิต ๓ เป็น ธาตุ อะไรได้บ้าง ?
- ง. รูป ๒๘ นิพพาน เป็น สัจจะ อะไรได้บ้าง ?
- จ. องค์ธรรม ของ ธรรมารมณ ัมมายนะ ัมมชาตุ เหมือนกัน หรือ ต่างกันอย่างไร ?

ตอบ ก. สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ เป็น เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์
ข. หทัยวัตถุ เป็น ัมมายนะ
ค. อเหตุกกริยาจิต ๓ เป็น มโนธาตุ มโนวิญญานธาตุ
ง. รูป ๒๘ เป็น ทุกขสัจจะ, นิพพาน เป็น นิโรธสัจจะ
จ. องค์ธรรมของ ัมมายนะ กับ ัมมชาตุนั้น เหมือนกัน ได้แก่ เจตสิก ๕๒ สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน
ส่วนองค์ธรรมของธรรมารมณนั้นได้แก่ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ปสาทรูป ๕ สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน ปัญญา

ฝ่ายหลักสูตรและการสอน อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เฉลยข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๗

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชั้น จุฬอาภิธรรมิกะโท

สอบ วันอาทิตย์ที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๗

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจยสังคหะ ๑๐ ข้อ รวม ๑๐๐ คะแนน เวลา ๔ ชม.

๑. ก. ให้แสดงมาติกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย ?

ข. นามเตปญญาส คือสภาวะธรรม ๕๓ นั้น ได้แก่อะไร ? ให้แสดงประเภทของเวทนาโดยนัยทั้ง ๒ ด้วย ?

ตอบ ก. แสดงมาติกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย ดังนี้

๑. เวทนาสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งเวทนา ๓ หรือ ๕

๒. เหตุสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งเหตุ ๖

๓. กิจจสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งกิจ ๑๔ และฐาน ๑๐

๔. ทวารสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งทวาร ๖

๕. อารัมมณสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งอารมณ์ ๖

๖. วัตถุสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งวัตถุ ๖

ข. นามเตปญญาส คือสภาวะธรรม ๕๓ นั้น ได้แก่ จิตทั้งหมด ว่าโดยลักษณะแล้วนับรวมเป็น ๑ เจตสิก ๕๒ และประเภทของเวทนาโดยนัยทั้ง ๒ นั้น คือ

๑. อารัมมณานุภวนลักษณะนัย คืออาการเป็นไปแห่งการเสวยอารมณ์

๒. อินทริยเภทนัย คือ การเป็นใหญ่เป็นผู้ปกครอง

๒. ก. ให้แสดงการจำแนกสเหตุกจิต โดยเหตุ ?

ข. เมื่อจำแนกจิตโดยเหตุ ๖ แล้ว มีแต่สเหตุกจิต เอกเหตุกจิต ทวิเหตุกจิต ตติเหตุกจิต ส่วนจตุเหตุกจิต ปัญเหตุกจิต ฉเหตุกจิต นั้นไม่มี ที่เป็นเช่นนี้เพราะเหตุใด ?

ตอบ ก. การจำแนกสเหตุกจิตโดยเหตุ ในสเหตุกจิต ๗๑ หรือ ๑๐๓ นั้น

๑. เอกเหตุกจิต จิตที่มีเหตุ ๑ มี ๒ ดวง คือ โมหมูลจิต ๒ มีเหตุ ๑ คือ โมหเหตุ

๒. ทวิเหตุกจิต จิตที่มีเหตุ ๒ มี ๒๒ ดวง คือ

- โลกมูลจิต ๘ มีเหตุ ๒ คือ โลกเหตุ โมหเหตุ

- โทสมูลจิต ๒ มีเหตุ ๒ คือ โทสเหตุ โมหเหตุ

- ญาณวิปยุตตจิต ๑๒ มีเหตุ ๒ คือ อโลภเหตุ อโทสเหตุ

๓. ตติเหตุกจิต จิตที่มีเหตุ ๓ มี ๔๗ หรือ ๗๙ ดวง คือ

กามาวจรญาณสัมปยุตตจิต ๑๒ มีเหตุ ๓ คือ อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ

มหัคคตจิต ๒๗ มีเหตุ ๓ คือ อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ

โลกุตตรจิต ๘ หรือ ๔๐ มีเหตุ ๓ คือ อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ

การที่จตุเหตุกจิต ปัญเหตุกจิต ฉเหตุกจิต ไม่มีนั้น เพราะ

อกุศลเหตุ มีเพียง ๓ กุศลเหตุ และอพยาคตเหตุ ก็มีเพียง ๓

ธรรมดาอกุศลเหตุ กับกุศลเหตุ หรือกับ อพยาคตเหตุ นั้น เกิดขึ้นพร้อมกันในจิตดวงเดียวกันไม่ได้

ฉะนั้น จตุเหตุกจิต ปัญเหตุกจิต ฉเหตุกจิต จึงไม่มี

๓. ก. จิตที่ทำหน้าที่มากที่สุดมีกี่ดวง ? คืออะไรบ้าง ? ทำหน้าที่อย่างไร ? คืออะไร ?
 ข. เจตสิกที่ทำหน้าที่มากที่สุดมีกี่ดวง ? คืออะไรบ้าง ? ทำหน้าที่อย่างไร ? คืออะไร ?
 ค. จงแสดงฐานพิสดารว่ามีเท่าไร ? คืออะไร ? พร้อมหลักฐานบาลี ?

ตอบ ก. จิตที่ทำหน้าที่มากที่สุดมี ๒ ดวง คือ อุเบกขาสันติธรรมจิต ๒ ทำหน้าที่ ๕ อย่าง คือ ปฏิสนธิกิจ ภาวังกิจ จุตติกิจ สันติธรรมกิจ ตทารัมมณกิจ

ข. เจตสิกที่ทำหน้าที่มากที่สุดมี ๗ ดวง คือ สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ทำหน้าที่ ๑๔ อย่าง คือ ปฏิสนธิกิจ ภาวังกิจ จุตติกิจ อาวัชชนกิจ ทัสสนกิจ สวณกิจ ฌายณกิจ สายณกิจ ผุสนกิจ สัมปฏิจฉณกิจ สันติธรรมกิจ โวภูตัพพนกิจ ชวนกิจ ตทารัมมณกิจ

ค. ฐานโดยพิสดาร มีจำนวน ๒๕ คือ ปฏิสนธิฐานมี ๑ ภาวักฐานมี ๑ อาวัชชนฐานมี ๒ ปัญจวิญญานฐานมี ๑ สัมปฏิจฉณฐานมี ๑ สันติธรรมฐานมี ๑ โวภูตัพพนฐานมี ๒ ชวนฐานมี ๑ ตทารัมมณฐานมี ๒ จุตติฐานมี ๓ รวมเป็นฐาน ๒๕ ดังมีหลักฐานบาลีแสดงว่า

สนธิ เอกิณ ภาวัก	ทวารวชชนิ ปญจาทุยกิ
เทว โว โช ฉ ตทา เทว ติ	จุตติติ ปญจวิสติ

๔. ก. จงแปลคาถาต่อไปนี้

๑. เอกทวาริกจิตตานิ	ปญจฉทวาริกานิ จ
ฉทวาริกวิมุตตานิ	วิมุตตานิ จ สัพพธา ฯ
๒. ฉตติสสติ ตถา ติณิ	เอกตติส ยถากัม
ทสธา นวธา เจติ	ปญจธา ปริทีปเย ฯ

ข. จิตที่รับอารมณ์แน่นอนมีกี่ดวง ? กี่ประเภท ? อะไรบ้าง ?

ตอบ ก. แปลความว่า

จิตที่เกิดในทวารเดียว จิตที่เกิดในทวาร ๕ จิตที่เกิดในทวาร ๖ จิตที่บางที่เกิดในทวาร ๖ บางที่เกิดพ้นจากทวาร ๖ และจิตที่เกิดพ้นจากทวาร ๖ เสมอ มีจำนวน ตามลำดับดังนี้ คือ ๓๖, ๓, ๓๑, ๑๐ และ ๔

ข. จิตที่รับอารมณ์แน่นอนมี ๖๐ ดวง ๔ ประเภท คือ

จิต ๒๕ ดวง คือ ทวิปัญจวิญญานจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓ สันติธรรมจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘ หสิตุปปาทจิต ๑ เกิดได้ในอารมณ์ ๖ ที่เป็น กามธรรม อย่างเดียว

จิต ๖ ดวง คือ วิญญานัญญาตนณานจิต ๓ เนวสัญญานาสัญญายตนณานจิต ๓ เกิดได้ในธรรมารมณ์ที่เป็น มหัคคตะ อย่างเดียว

จิต ๒๑ ดวง คือ รูปาวจรจิต ๑๕ (เว้น อภิญญาจิต ๒) อากาสานัญญาตนณานจิต ๓ อากิญจัญญาตนณานจิต ๓ เกิดได้ในธรรมารมณ์ที่เป็นบัญญัติ อย่างเดียว

จิต ๘ ดวง คือ โลกุตตรจิต ๘ เกิดได้ในธรรมารมณ์ที่เป็น นิพพานอย่างเดียว

๕. ก. คำว่า วัตถุ ในวัตถุลังคหะนี้ หมายความว่าอย่างไร ? วัตถุมีกี่อย่าง ? คืออะไรบ้าง ? จงแสดงมาพร้อมองค์

ธรรม ?

ข. จงแปลคาถาดังต่อไปนี้

ฉวตถุํ นิสสิตา กามะ

สตต รุเป จตฺตพิธา

ติวตถุํ นิสสิตารุเป

ธาเตวากานิสสิตา มตา ฯ

ตอบ ก. คำว่า วัตถุ ในวัตถุสังคหะนี้ หมายความว่า ธรรมที่เป็นที่อาศัยของจิตและเจตสิก ชื่อว่า วัตถุ วัตถุมี ๖ อย่าง คือ

๑. จักขุวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ จักขุปสาท
๒. โสทวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ โสตปสาท
๓. ฆานวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ ฆานปสาท
๔. ชิวหาวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ ชิวหาปสาท
๕. กายวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ กายปสาท
๖. หทัยวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ หทัยรูป

ข. คานานี้ แปลว่า

นักศึกษาทั้งหลายพึงทราบ วิญญานธาตุ ๗ ที่อาศัยวัตถุรูป ๖ เกิดในกามภูมิ ๑๑
พึงทราบ วิญญานธาตุ ๔ คือ จักขุวิญญานธาตุ โสทวิญญานธาตุ มโนธาตุ มโนวิญญานธาตุ ที่อาศัยวัตถุรูป ๓
คือ จักขุวัตถุ โสทวัตถุ หทัยวัตถุ เกิดในรูปภูมิ ๑๕ (เว้นอสังขยัตถภูมิ)

พึงทราบ มโนวิญญานธาตุ ๑ ที่ไม่ได้อาศัยวัตถุรูป เกิดในรูปภูมิ ๔

๖. ก. ปริจเฉทที่ ๗ เรียกว่าอะไร ? หมายความว่าอะไร ? มีธรรมอยู่เท่าไร ? อะไรบ้าง ?

ข. วัตถุธรรม หมายความว่าอะไร ? มีเท่าไร ? คืออะไรบ้าง ?

ตอบ ก. ปริจเฉทที่ ๗ เรียกว่า สมุจจยสังคหะ

หมายความว่า เป็นปริจเฉทที่แสดงการรวบรวมปรมาัตถธรรมทั้ง ๔ ที่มีสภาพเข้ากันได้ให้อยู่เป็นหมวด ๆ
มีธรรม ๔ หมวด คือ

๑. อกุศลสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็นฝ่าย อกุศลโดยส่วนเดียว หมวดหนึ่ง
๒. มิสกสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็น กุศล อกุศล อพยากตะ ทั้ง ๓ ปนกัน หมวดหนึ่ง
๓. โพธิปักขิยสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็นฝ่ายมรรคญาณ หมวดหนึ่ง
๔. สัพพสังคหะ การแสดงสงเคราะห์จิต เจตสิก รูป นิพพาน ซึ่งเป็นวัตถุธรรมทั้งหมดรวมกัน หมวดหนึ่ง

ข. วัตถุธรรม หมายความว่า ธรรมที่มีองค์ธรรมปรมาัตถ์ของตนโดยเฉพาะ สามารถปรากฏแก่ปัญญาได้ มี ๗๒
คือ จิตทั้งหมดนับเป็น ๑ เจตสิก ๕๒ นิปผันนรูป ๑๘ นิพพาน ๑

๗. ในอกุศลสังคหะ มีธรรมอยู่ที่หมวด ? คืออะไรบ้าง ? เมื่อว่าโดยประเภทแล้ว มีเท่าไร ? คืออะไร ?

จงแสดงคณกะ ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม ?

ตอบ ในอกุศลสังคหะมีธรรมอยู่ ๔ หมวด คือ

๑. อาสวะ ๒. โอะฆะ ๓. โยคะ ๔. คณกะ ๕. อุปาทาน ๖. นิวรณ์ ๗. อนุสัย ๘. สังโยชน์ ๙. กิเลส เมื่อว่า
โดยประเภท มี ๕๕ ประเภท

แสดงคณกะ ๔ พร้อมทั้งความหมาย และองค์ธรรม

๑. อภิขฌากายคณกะ ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องนามกายรูปกายไว้โดยอาการผูกพันอยู่ในกามคุณอารมณ์
องค์ธรรม ได้แก่ โลภเจตสิก ที่ในโลภมูลจิต ๘

๒. พยาบาทกายคณกะ ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องนามกายรูปกายไว้โดยอาการโกรธ องค์ธรรมได้แก่ โทสเจตสิก
ที่ในโทสมูลจิต ๒

๓. สัตว์พศปรามาสกายคันถะ ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องล่องนามกายรูปกายไว้โดยอาการยึดถือในการปฏิบัติที่ผิด องค์ธรรมได้แก่ ทิณฺณเจตสิก ที่ในทิจฺจกตสัมปยุตตจิต ๔

๔. อิหังสัจจาภินเวสกายคันถะ ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องล่องนามกายรูปกายไว้ โดยอาการยึดมั่นในความเห็นผิดของตนว่าถูก ความเห็นของคนอื่นว่าผิด องค์ธรรมได้แก่ทิจฺจกตสัมปยุตตจิต ๔.

๘. ก. จงแสดงจิตที่ไม่ได้องค์ฌาน องค์มรรค อินทรีย์ และ พละ มาให้ดู ?

ข. ธรรมที่เป็น ปฏิปักษ์ต่อ องค์ฌาน นั้น คืออะไร ? ให้แสดงมาโดยเฉพาะ ๆ ?

ตอบ ก. ในทวิปัญญวิญญานจิต ๑๐ ย่อมไม่ได้ องค์ฌาน

ในอเหตุกจิต ๑๘ ย่อมไม่ได้ องค์มรรค

เอกัคคตาเจตสิก ที่ใน อวิริยจิต ๑๖ ย่อมไม่ถึงซึ่ง สมาธิอินทรีย์ และ สมาธิพละ

เอกัคคตาเจตสิก ที่ใน วิจิกิจฉาสัมปยุตตจิต ย่อมไม่ถึงซึ่ง มิจฉาสมาธิ สมาธิอินทรีย์ และ สมาธิพละด้วย

ข. ธรรมที่ เป็นปฏิปักษ์ต่อ องค์ฌาน นั้นคือ

ถีนมิทธนิวรณ เป็นปฏิปักษ์กับ วิตก

วิจิกิจฉานิวรณ เป็นปฏิปักษ์กับ วิจาร

พยาปาหนิวรณ เป็นปฏิปักษ์กับ ปีติ

กามฉันทนิวรณ เป็นปฏิปักษ์กับ เอกัคคตา

อุทัจจกุกกุจจนนิวรณ และ โทมนัสเวทนา เป็นปฏิปักษ์กับ โสมนัสเวทนา และ อุเบกขาเวทนา

ปีติ และ โสมนัสเวทนา เป็นปฏิปักษ์กับ โทมนัสเวทนา

๙. ก. คำว่า สติปัฏฐาน มีความหมายว่าอย่างไร ? แสดงวจนัตถะว่าอย่างไร ? และอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งการกำหนดของสติมีเท่าไร ? คืออะไร ? จงอธิบาย ?

ข. แสดงเหตุผลที่วิริยะดวงเดียว เป็นสัมมปปธานทั้ง ๔ ได้ ?

ตอบ ก. คำว่า สติปัฏฐาน หมายความว่า สติที่เป็นประธานในสัมปยุตตธรรม แล้วตั้งมั่นในอารมณ์มี กาย เป็นต้น ดังมีวจนัตถะแสดงว่า สติ เอว ปญฺฐาขานนติ = สติปญฺฐาขานํ

อารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งการกำหนดของสติ มี ๔ คือ

๑. รูปขันธ์ เป็นอารมณ์แห่งการกำหนดของสติ เรียกว่า กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน

๒. เวทนาขันธ์ เป็นอารมณ์แห่งการกำหนดของสติ เรียกว่า เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน

๓. วิญญานขันธ์ เป็นอารมณ์แห่งการกำหนดของสติ เรียกว่า จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน

๔. สัญญาขันธ์และสังขารขันธ์ เป็นอารมณ์แห่งการกำหนดของสติ เรียกว่า ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

ข. วิริยะดวงเดียวเป็นสัมมปปธานทั้ง ๔ ได้ เพราะกิจของวิริยะในที่นี้มีอยู่ ๔ อย่าง คือ

๑. พยายามเพื่อละอกุศลที่เกิดแล้ว

๒. พยายามเพื่อไม่ให้อกุศลใหม่เกิด

๓. พยายามเพื่อให้กุศลใหม่เกิด

๔. พยายามเพื่อให้กุศลที่เกิดแล้วเจริญรุ่งเรืองขึ้น

๑๐. ก. จงแสดงขันธ์ ๕ พร้อม องค์ธรรม ?

ข. ให้แสดงอริยสัจจะ ๔ พร้อมทั้ง ความหมาย และ องค์ธรรม ?

ตอบ ก. ๑. รูปขันธ์ องค์ธรรมได้แก่ รูป ๒๘

๒. เวทนาขันธ์ องค์ธรรมได้แก่ เวทนาเจตสิก ที่ในจิต ๘๙ หรือ ๑๒๑

๓. สัญญาขันธ์ องค์ธรรมได้แก่ สัญญาเจตสิก ที่ในจิต ๘๙ หรือ ๑๒๑

๔. สังขารขันธ์ องค์ธรรมได้แก่ เจตสิก ๕๐ (เว้นเวทนา สัญญา) ที่ในจิต ๘๙ หรือ ๑๒๑ ตามสมควร
๕. วิญญาณขันธ์ องค์ธรรมได้แก่ จิต ๘๙ หรือ ๑๒๑
- ข. อริยสัจจะ มี ๔ อย่าง คือ
๑. ทุกขสัจจะ ธรรมที่เป็นทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย
องค์ธรรมได้แก่ โลภียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๑ (เว้นโลภะ) รูป ๒๘
๒. สมุทยสัจจะ ธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย
องค์ธรรมได้แก่ โลกเจตสิก
๓. นิโรธสัจจะ ธรรมที่เป็นเครื่องดับทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย องค์ธรรมได้แก่ นิพพาน
๔. มรรคสัจจะ ธรรมที่เป็นเหตุให้ถึงความดับทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย
องค์ธรรมได้แก่ มัคคังคเจตสิก ๘ ดวง มีปัญญาเจตสิก เป็นต้น ที่ในมรรคจิต ๔

ฝ่ายหลักสูตรและการสอน อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย